№ 71 Ապրիլի 23 (Մայիսի 5) 1881 Ապրիլի 23 (Մայիսի 5) № 71

ՏԱՄՆԵՐՈՐԵ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 բուբլի, կէս տարվանը 6 բուբլի
Ռասսիան հասցեները 5 կոպէկով

Թերթը դուրս է գալիս մի անգամ կիրակոտան մէջ.

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի եւ ազգ տօներից)

Յայտարարութիւնները ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
խրատանիր բառի 2 կոպէկ

Տպագրվում է Թիֆլիսում. Редакція «Мшака»

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ· Նամակ Ղազարից· Նոր գրքեր լուսաւորութեան նախարարութեան մէջ· — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ· Ազգաբնակչութեան ժողովը Ներսիսեանցում· Թիւրքիայի հայ-կաթոլիկները· Յունաստան· Նամակ Թիւրքիայից· — ՅԱՌՋԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ· — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ· Դաւիթ բէկ·

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ Ղ.ՉԼԱՐԻՑ

Ապրիլի 13-ին

Մեր արիւրգոնական գաղրոցը յուսնենալով մինչեւ այժմ սեպհական տուն, հարկադրված էր տեղաւորվել վարձով գտնված անյարմար բնակարանում. Ներսում, որտեղ գլխաւորապէս խտացված էին այս գաղրոցի յառաջդիմութիւնները. Մեր հոգաբարձութիւնը վաղուց որոշել էր այդ անյարմարութիւնը և քանիցս անգամ դիմել ժողովրդին որ նա մի տուն գնի կամ շինի, բայց ժողովրդի բարեր գաղափարը թէպէտ շատ անգամ ժողովվեցան այս առիթով, բայց ոչինչ չը շինեցին, վերջապէս գտաւ եկաւ մի մշակ մարդ և նուիրեց դրամագլուխ գաղրոցի շինութեան համար 6000 բուբլի և խնդրեցաւ պահպանիլը լրացնել. Այս պարտը նրիգոր Աբրահամեանցն է. գտաւ գործը չատ մեծ է, որովհետև սա անկիրթ գիւղով հասցնել է մեր աշակերտների թիւը' նոյ Աստուած, որ տեսնի նրա ազգասէրը հնարաւոր գտնվում են և հոգաբարձութիւնը. այժմ մեր մանկամարտական ժողովները հոգաբարձու պ. Խանդամիրի առաջարկութիւնով գրաւված են աշակերտների ծրագրի վերաբերութիւնով, որի մէջ մի քանի անյարմարութիւններ կան. այս ծրագիրը մասնագրութիւն կայ ներկայացնել գալ աշակերտական ժողովին.

Կիրի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Новости» լրագիրը հաղորդում է որ թագաւորական Կիրոլլիի հայրը, ուրբ Տրիֆոնի եկեղեցու քահանան, այս օրերս խեղդվեցաւ.

Նոյն լրագիրը հաղորդում է որպէս լուր, որ հանգուցեալի ուսանողներին կրկին կը տրվին հանգստեանները, ինչպէս Նիկոլայ կայսրի ժամանակ.

«Russische Corresp.» լրագիրը ասում է որ մարտի 1-ին թագաւորի գէմ երկրորդ ռումբը գրցոցը, որով և պատճառվեցան մահացու վիրաւորներ թագաւորին, նախկին ուսանող էր հանգրանանական գաղրոցի, Կրիգորիեւի տղան. Յայտնի է որ ռումբ գցողը ինքն էլ սպանվեցաւ ռումբի հայթիթից.

Ս. Պետերբուրգի պոլիցիմայստեր գնդապետ Դեդերիխցեւն, որ ծանր վիրաւոր ստացաւ մարտի 1-ի ելեւանագործութեան ժամանակ, շնորհվեցաւ գնդապետ-մայորի աստիճան 5000 բուբլի տարեկան ռոճիկով.

«Нижегород» լրագիրը լսել է որ գինուորական բժշկների ռոճիկները աւելացրած կը լինեն.

«Сибирская газета» լրագիրը տպել է «Ссылка въ Сибирь» վերնագրով յօդուածը, որի մէջ գրում ենք հետեւեալ թիւանշանները Ապրիլի մէջ ազատվածների մասին. Ցիմէնի կենտրոնական բանտից մինչեւ Տոմսկ ուղարկված են 1877 թ. թիւն 10.592 կալանաւորվածներ, 1878 թ. թիւն 10.460 կալանաւորվածներ, 1879 թ. 10.549 և 1880 թ. 10.277 կալանաւորվածներ. Ցիմէնի կենտրոնական բանտը 1879 թիւն հասցրած են 18.255 հոգի կալանաւորվածներ, որանց թիւում գատապարտված գատապարտվածներ 6145 մարդիկ և 400 կանայք. վարչութեան կարգադրութեամբ ազատվածներ 5.493 մարդիկ և 230 կանայք, բացի ուրանից ազատվածներից հետ իրանց կամքով եկածներ 1827 մարդիկ և 4160 կանայք. Ցիմէնից մինչեւ Իրկուտսկ ուղարկվող կալանաւորվածներից գրեթէ կէսը ամեն տարի հիւանդանում են հանապարհի վրա տալ և տալ տարաբնութեան հիւանդութիւններով. Նրանցից տարեկան մինչեւ հազար հոգի մեռնում են. Նրանց մէջ ուրիշ իրարանցիր տարի տարածվում են Սիբիրի բերնիկ մարդկանց և պատուական գերդաստանների զաւակներ. ինչպէս ոսիֆ. Ջերմ և ուրիշներ.

«Русскій Курьеръ» լրագիրը հաղորդում է որ Ս. Պետերբուրգի քաղաքագլուխ Նովոսիլցեւը կազմված է մի յանձնաժողով, որի անդամներն են Լամանսկի, Կորբէս, Լիխաչեւ, Պոպէիին և Սիմոնս և որի պաշտօնը պէտք է լինի որոնել և գտնել միջոցներ, գէպի թագաւորական տեսակը տանող երկաթուղիների գծերը ամեն վտանգներից ազատ գտնելու համար. Ապրիլի 11-ին յանձնաժողովը հետազոտեց Բալտական երկաթուղու գիծը մինչեւ Գատչինա, այս օրերս պիտի հետազոտի Պարսկական երկաթուղին մինչեւ Գատչինա և Բալտական երկաթուղին մինչեւ Պետերբուրգ.

Արտասահմանից. Յունաստան քաղաքում խալիբեանից ստացանք 20 բուբլի յոգուտ Հայաստանի սովեալների, որ մի երիտասարդ Գասպար անունով յանձնել էր ազգ հոգը, մեր խմբագրութիւնը հասցնելու համար.

Վանքի մայր-եկեղեցու ատաղ քանանայ ազգ-Ցոմանեան Յարգանան մինչեւ այժմ ներումն չէ ստանում էջմիածնից իր անբոյս յանցանքների համար. Դա թարգմանվեն նոր բան է պատժել մի մարդուն մի չնչաւոր յանցանքի համար. Քանի մի ամիս է ազգ-Ցոմանեանցի ծուխը խնդրեցրեց է ազատել էջմիածնին, ներումն խնդրելով ծերունի ատաղ քահանայի համար իր չը գործած յանցանքի համար. Բայց էջմիածինը անողոք մնաց այդ գարդակ խնդրեցի առջեւ. Մինչեւ թիֆլիսի անուանի մարդիկ և հարուստներ, որոնցից բացկացած է ազգ-Ցոմանեանցի ծուխը, դեռ այնքան միամիտ են, որ կարծում են թէ էջմիածնի վրա կարելի է ներգործել մի խնդրեցրեցով ատաղ չոչափելի մի առարկայի. Նիթէ խնդրեցրեցը ուղարկվեր գ.-ս.մարտով հանդերձ,—այդ ուրիշ բան կը լինէր և ծերունի ատաղ քահանան խափշն ներումն կը ստանար իր յանցանքի համար. Իսկ նրա յանցագործ յանցանքը նոյն իսկ դրա մէջն է պարունակվում, որ էջմիածինը հաստատած է թէ նա փոգ ունի և կարողանալ չէ կատարում ասել ում հարկն է. Խորհուրդ ենք տալիս ազգ-Ցոմանեանցի ծերունիներին ստորագրութեամբ հաստատել մի գումար և առանց խնդրեցրեցի ուղարկել էջմիածին,—կարող ենք հաստատել որ խափշն կը ներգործի. Դուսարի քահանա-թիւնը նայելով կարելի է ազգ-Ցոմանեանցին ոչ թէ միայն ատաղ քահանայութիւնը վերադարձնել, բայց նրա համար նորել եպիսկոպոսի ատաստանն էլ. Էջմիածնում այս բաղդիս ամեն բան ծախվում է. Մատանցանք ասել, որ ուղարկվելու գումարի մի փոքրիկ մասն անհրաժեշտ է թողնել, որպէս յիշատակ. Մատրաքի մասը, իսկ մեծ մասը պէտք է ուղարկել Մանգուանու անունով.

Մեզ ուղարկել են հետեւեալ նեղութիւնը ապրելու համար. «Լսում ենք որ հայոց թատրոնական մասնաժողովի նախագահ իշխան Ամատունին ամենս 17-ին թատրոնական բնակարանների ընդհանուր ժողով է հրաւիրել, ներկայացնելու նրանց վճռին մասնաժողովի մի առաջարկութիւն, այն է թէ գերասանները ստանալին իրանց ռոճիկը գոնէ երկու շաբաթվայ համար, այն ժամանակամիջոցից.

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ Վ.Է.Պ

(1722—1728)

—

Ե.

Առաւօտ էր, վաղորդեան այն ժամը, երբ մարդ դեռ չէր բաժանվել լոյսից. Տաքեկի վանքի առաջնորդարանի դուռը կամաց բացվեցաւ. մի բարձրահասակ տղեկայ յայտնվեցաւ շէմքի վրա. նա ոչք ածեց իր չուրջը, ոչ ոք չէր երեւում. Ամբողջ միաբանութիւնը դեռ քնած էր. Վեղարը ուսերի ցած թափելով ոչքերի վրա, նա սկսեց դիմել գէպի վանքի շրջապարիսպի մեծ դուռը. Դռնապանը փաթաթված իր վերարկուի մէջ, նոյնպէս քնած էր. Ոչ զարթեցնելով նրան, ոչ բանալ հանեց իր գրպանից մի բանալի. բաց ոչ թէ սանցին երկաթէ կողպէքը. որ քարշ էր բերված նոյնպէս երկաթէ ասղնակից. Ներքինեցնելու մեծ դուռը նրա ասարի մի հարուածով յետ-յետ գնաց. նա դուրս եկաւ և իր հետից կրկին կողպեց դուռը.

Վաղորդեան լուսինը սքանչելի էր. ամեն բան շատ կոգեւոր դեռ ներկուում էր քաղցր. խաղաղ անդորրութեան մէջ. նա ոչքերը գարձրեց գէպի արեւելք. տեսնելու. այդեղ չտես էր մեծ մինչեւ արեւի ծագելը. Ներքեւում դեռ նոր էր սկսել պարզվել. Ցեռաց գիւղից նա գէպի վանքի մերձակայ բլուրները մէջը. բարձրացաւ նրա գագաթի վրա. Ներքեւցից սկսեց նայել գէպի նոր հանապարհը, որ ոլորվելով ոլորանքներով եւ տաւնեանների ծրագրի վերաբերութեամբ, որի մէջ մի քանի անյարմարութիւններ կան. այս ծրագիրը մասնագրութիւն կայ ներկայացնել գալ ուսուցչական ժողովին.

Կիրի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Новости» լրագիրը հաղորդում է որ թագաւորական Կիրոլլիի հայրը, ուրբ Տրիֆոնի եկեղեցու քահանան, այս օրերս խեղդվեցաւ.

Նոյն լրագիրը հաղորդում է որպէս լուր, որ հանգուցեալի ուսանողներին կրկին կը տրվին հանգստեանները, ինչպէս Նիկոլայ կայսրի ժամանակ.

«Russische Corresp.» լրագիրը ասում է որ մարտի 1-ին թագաւորի գէմ երկրորդ ռումբը գրցոցը, որով և պատճառվեցան մահացու վիրաւորներ թագաւորին, նախկին ուսանող էր հանգրանանական գաղրոցի, Կրիգորիեւի տղան. Յայտնի է որ ռումբ գցողը ինքն էլ սպանվեցաւ ռումբի հայթիթից.

Ս. Պետերբուրգի պոլիցիմայստեր գնդապետ Դեդերիխցեւն, որ ծանր վիրաւոր ստացաւ մարտի 1-ի ելեւանագործութեան ժամանակ, շնորհվեցաւ գնդապետ-մայորի աստիճան 5000 բուբլի տարեկան ռոճիկով.

«Нижегород» լրագիրը լսել է որ գինուորական բժշկների ռոճիկները աւելացրած կը լինեն.

«Сибирская газета» լրագիրը տպել է «Ссылка въ Сибирь» վերնագրով յօդուածը, որի մէջ գրում ենք հետեւեալ թիւանշանները Ապրիլի մէջ ազատվածների մասին. Ցիմէնի կենտրոնական բանտից մինչեւ Տոմսկ ուղարկված են 1877 թ. թիւն 10.592 կալանաւորվածներ, 1878 թ. թիւն 10.460 կալանաւորվածներ, 1879 թ. 10.549 և

բարձրանում էր գէպի վանքի գառիվերը. Ոչ ոք չէր երեւում. Իսկ նա տրածի պէս կանգնած, երկար նայում էր. վազորդեան մառայը թոյլ չէր տալիս խիստ հեռուն նշմարել. նա այժմ լաբրեց իր լուսութեան բոլոր ուժը. Ներքեւը չէր լսվում մի որ և իցէ ստեղծագործ, այդպէս հանապարհի վրա ոչ ոք չէր գալիս.

դա մի բարձրահասակ տղեկայ էր. որի փառաւոր սեւ մազերի մէջ դեռ նոր երեւում էին հաստաւոր ոսկեգոյն մազեր. նրա նոյնպէս սեւ խոշոր ոչքերը դեռ պարունակել էին երիտասարդական փայլը. փոքր ինչ թուխ դէմքը տարբերվում էր տարբ. հեռատես, անվեհեր բնաւորութիւն. Իսկ այժմ նրա կրակոտ ոչքերում կարելի էր նկատել տարտիկ անհանգստութիւն, որ ասելի բարդութեան նշան էր. դատ թէ յուսահատութեան. «Ի՞նչ ելան... հիմա պէտք է եկած լինէին... Թէչու ուշացան»... կրկնում էր իր մտքում անհանգիստութեամբ.

Երբեմն տարտիկ ոչ յետոյ, երբ նկատեց, ոչ ոք չէ երեւում, ցած իջաւ բլուրից և վերադարձաւ վանքը. Այժմ միայն նա զարթեցրեց դռնապանին, պատուիրելով.

—Երբուն եղիր, երբ դուռն ծայնը կը լսես, շուտ բաց տար ու ինձ խիստ իմացուր ասա.

—Ե՞րբ էք սեռել, տէրդաղան, որ Ցնանը գնի. ասաց նա ոչքերը տարտիկով. - Ցնանը մինչեւ մի ոչքը խուսի միւսը բաց է գնում. Ճանճն էլ անցնելիս խիստ զարթեցրեց է.

Երբեմնը միայն ժամանց ծերունի դռնապանի թնդանոթութիւնն վրա և հեռացաւ. կրկին պատարիրելով. որ արթուն կենայ.

Մանելով իր խուցը. նա մտածաւ հրացին. շարունակեց գրել նամակը. որ դեռ չէր վերջացրել. Նրա ուրախ դէմքի վրա կարելի էր կարդալ

գալ բարերը. թէ ինչ է գրում. Մերթ-մերթ մի թեթեւասասական ժպիտ ցնցում էր նրա փոքր ինչ ուռած շրթունքը և ոչքերի մէջ փայլում էր խիստ վառ, խորհրդաւոր բերկրութիւն. կարծես նրա հոգին թափում էր իր բոլոր ուրախան ըդացումները այն թղթի մէջ. որի վրա գրում էր նրա գրիչը.

Մէկ ժամից յետոյ լսելի եղան վանքի դռնապանների մեղմ ձայնները. Հրատարակում էին մեռեալներին կոստարելու առաւօտեան ժամերգութիւնը. Նա չը շարժվեցաւ. իր տեղից. դեռ գրում էր. Ամբողջ միաբանութիւնը զարթնեցաւ. Նրանք մինչ միւսի հետից դուրս եկան իրանց նեղ խցերից. և լուռ, գանգատ քարշելով սեռեցին դիմել գէպի Աստուծոյ տաճարը ազոթելու.

Այդ միջոցին Ցնանը բաց տրեց ուրեղանի խցի դուռը. յայտնեց. թէ վանքի ջրերները վերադարձան. ուրեղ է հրամայում գարել բեռները.

Ուրեղանի ատաղանն էլ հենց այդ էր. նա խիստ նամակը թղթեց և դուրս եկաւ. Ուրչուլը արդէն սպասել էր շտապանիվ. բայց դեռ բաւական մութ էր. Մի խումբ բեռնած ջորիներ վանքի մեծ դռնից մտան բակը. Ջորեպանները սեռեցնելով ուրեղանին, գդակները վեր առին. մեռեցան. համբուրեցին նրա ոտը.

Նա գարձաւ գէպի Դրանցից մէկը. որի ծպտեալ հագուստը սառնանին չէր ցոյց տալիս թէ ազգով է. հարցրեց.

—Խորէն հայր սուրբ. Քիչու ուշացար.

—Ուշացանք. իրաւ է. պատասխանեց Խորէն հայր սուրբը ուրախ ծիծաղով.—բայց լաւ բեռնով ու բարձով լինա գարձանք... Ոչ մի տարի այսքան առատ «գարուզ» հասցած չունենինք...

Ինչ ասես, բերել եմ—իւղ, պանիր, շորթան, բուրդ, բամբակ.—ինչ որ ուզէք...

—Արենանց լինի ժողովուրդը. նա իր ասուրդը երբեք չի խնայել մեր վանքից. երբ ունեցել է, ասել է. ասաց ուրեղանը ժպտելով. և հրամայեց բեռները ցած իջեցնեն.

Ջորեպանները կատարեցին նրա հրամանը և սկսեցին բեռները կրել ոչ թէ վանքի ամբարը, այլ ամբարատ պատվում էին վիճակներից հաւաքված իւղը. պանիրը և այլ «գարուզները»—այլ տարան գարեանցին մի ստորերկրեայ մառանում, որի գուռը ուրեղանը իր ձեռքով բաց արեց.

—Լաւ կարծում եմ, այժմ մի ամբողջ տարվայ համար պաշար կունենանք... ասաց Խորէն հայր սուրբը, մի առանձին հրճուանքով նայելով այնտեղ դիզված միներգների վրա.

—Ով գիտէ, եթէ ապառանները շատ կը լինեն, գուցէ այդ չի բաւականանայ... պատասխանեց ուրեղանը և խորհրդաւոր ժպիտը գարձեալ երեւաց նրա համակրական գէմքի վրա.

Երբ բոլոր բեռները ներս բերեցին, ուրեղանը հրամայեց ջորեպաններին, որ տանեն անասունները հանդստացնեն. նրանք հեռացան. իսկ թեքը մնացաւ. սկսեց նոր բերված հաղերից մէջը բաց անել, ասելով.

—Տեսանենք, Խորէն հայր սուրբ. ձեր այս անգամ բերած իւղն ու պանիրը թէ համ ունի.

—Շատ համեղ է, ուրեղան, պատասխանեց Խորէն հայր սուրբը և սկսեց ոչնչել ուրեղանին հաղը բաց անելու.

Հանի մէջ յայտնվեցաւ ոչ իւղ, ոչ պանիր և ոչ ուրիշ ուտեստներ. այլ գրանց փոխարէն առատ վառոդ և գնդակ, որ լցրած էին կաշեայ պարկերի մէջ. Ուրեղանը մեծ բաւականաս.

որքան փակված էր թատրոնը ուղղի պատճառով։ Իշխան Ալեքսանդրու գերասանների հետ կապված պայմանին համաձայն, վերջինները պետք է ազատված լինեին իրանց ռազմիկից և այդ պատճառով իշխանը յայտնել է որ թէև մանաժողովը 3.000 բուրլի գումար արդիւնք ունի, բայց ինքն չէ վճռանում առաջարկած ծախսի, 750 բուրլու խնդիրը ինքնակամ լուծել, առանց ընդհանուր ժողովի կանխագոյն համաձայնութեան, որպէս զի չը խախտի գերասանների հետ կապված պայմանագիրը։ Ընդհանուր ժողովը վճռեց ասել յիշեալ առիթները գերասաններին։ Բայց մենք կը կամենայինք մի քանի հարցեր առաջարկել։ Դարձեալ է արդեօք վերոյիշեալ 3000 բուրլ այժմից խակ գուցա արդիւնք համարել, քանի որ թատրոնական ներկայացութիւնները դեռ շարունակվում են և դեռ ևս յայտնի չէ թէ ինչ դրութեան մէջ կը լինի թատրոնական գանձը ներկայացութիւնների չրջանի վերջը։ Միւսով գումարը ինչ հիման վրա անուանվում է զուտ արդիւնք, երբ նոյն խակ այդ գումարը յայտնի ապացոյց է թատրոնական մայր գումարի նուազման, որը հասնում էր 6000 բուրլու։ Մանաժողովը հրաւիրում է ընդհանուր ժողով այնպիսի հարցի վերաբերութեամբ, որի վճռելը հիմնադիրներից ասուած հրանգդի զրութեամբ լիապէս կախված է նոյն խակ մանաժողովից, այն ինչ 1880 թուի յունիս ամսին, անցեալ թատրոնական չրջանի հաշիւը ընդհանուր ժողովին ներկայացնելու համար ընդհանուր ժողովը չը հրաւիրվեցաւ։ Մանաժողովը վազուց է արդէն պարտաւոր էր հրաւիրել ընդհանուր ժողով մանաժողովի հրաժարված անդամների փոխարէն նորերը ընտրելու,— այս ևս նա չը բաւականացրեց։ Մանաժողովը պարտական էր հրաւիրել ընդհանուր ժողով մեծ պատ առաջին հիմնադրութեան օրը. հիմնադիրներից ասուած հրանգդերին համեմատ,— և այս էլ չը կատարեց մանաժողովը։»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԶԱՏ ՄՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԸ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄ

—

Մօտ ժամանակներս Ֆրանկֆուրտ (Մայնի-վրա) քաղաքում մի ժողով տեղի ունեցաւ այսպէս անուանված ազատ մտածողների։ Այդ ժողովը, որին մասնակցում էին համարեա բոլոր գերմանական նոր քարոզիչները, նպատակ ունի հիմնել մի ընկերութիւն ազատ մտածողներից։ Ժողովի նախագահ զօրաւոր Բրիխներ, նիստի սկզբին մի հանդիսաւոր տեղեկութիւն տուեց այն հետևանքների մասին, որոնց հասել է այդ ընկերութիւնը. մօտ 800 մարդ առաջարկել են անդամ գրվել այդ ընկերութիւնն։ Ահա՛ ընկերութեան կանոնագրութիւնն գլխաւոր սկզբունքները. միացնել այն բոլոր ցիրուցան եղած ոյժերը ազատ մտածողների գերմանիայում և Աւստրիայում, որոնք միանալով կը կամենային հանրաչափ կերպով գործել մարդկութիւնը բոլոր նախապաշարմունքներից ու սխալմունքներից ազատելու համար. գլխաւորապէս աշխատել հանդգնորի ու խղճի ազատութեան գաղափարը տարածելու համար։ Այդ ընկերութեան հիմնադիրների գլխաւոր նպատակն է, որ ամեն մի ազատ մտածող անհատ հարկաւոր ժամանակ կարողանայ ընկերութիւնից օգնութիւն և պաշտպանութիւն գտնել և մանաւանդ երբ մէկը իր ազատ համոզմունքի ու խղճի իրաւունքը պաշտպանելու պատճառով նիւթական կարօտութեան մէջ կը լինի։ Այդ նպատակին հասնելու համար հարկաւոր համարվեցան ընկերութեան կողմից հետևեալ միջոցները.—1) աշխատել ինչքան կարելի է մանուլի և հրապարակական զասախօսութիւնների միջոցով ազատ գաղափարներ տարածել հասարակութեան մէջ. 2) ամեն տարի ընկերութիւնը պէտք է մի ընդհանուր ժողով ունենայ հետևեալ տարվայ գործունէութեան պրոգրամը կազմելու և մի քանի ընդհանուր տեսական հարցերը պարզելու համար. 3) հիմնել նոր ծիւղեր ամեն տեղ ուր հնարաւոր կը լինի։ 4) նպաստել ընկերութեան անդամների մէջ անձնական յարաբերութիւնների հաստատելուն և աշխատել կապեր կապել ընկերութեան գաղափարին հանրամոտ և առհասարակ ազատ մտածող անձինքների հետ. 5) հիմնել ընկերութեան մի առանձին գրատարածի, որի օգնութեամբ այդ ընկերութեան առաջին ընտրված և կիրառելիս թերթի «Արդարութիւն» վերնագրով, որ հրատարակվում է Դանիայում, այդ ընկերութեան անդամ գոհատոր Շոգենհաուերի խմբագրութեամբ, միայն մտածողները հրաժարվում է ընդունել իր պատասխանատուութեան տակ թերթի ամբողջ պարունակութիւնը։

Գերմանիայի ազատ մտածողների ընկերութիւնը կապ ունի և այն միջազգային ընկերութեան հետ, որը հիմնվեցաւ անցեալ տարի օգոստոս ամսին Բրիւսսելում։ Գերմանիայի ընկերութիւնը վճռեց միջազգային ընկերութեան ընդհանուր ժողովներին ներկայացուցիչներ ուղարկել իր կողմից, քանի որ նրա բռնած ընթացքը չէ հակասում գերմանիայի օրէնքներին։ Այդ պատգամաւորներ ներ ընտրվեցան միաժամանակ ընթացող գործերը կատարելու մասնաւորներ։

Սիրայ կը լիներ կարդալ որ այդ ժողովը աչքի առաջ ունի միայն հակակրոնական նպատակներ. ժողովը ոչ մի իր անդամից չէ պահանջում որ նա իր բոլոր կապերը խզել եկեղեցուց և կրօնից. ընկերութեան գրաշարն է՝ կարիքների ազատութիւնը, այդ բառի ամենալայնագոյն նշանակութեամբ, իսկ նա նախապատրաստում է հնարել ամեն բան մի գիտական տեսակէտից։ Այդ հիման վրա ժողովը հարկաւոր համարեց յայտնել իր համակրութիւնը անգլիական պարլամենտի անդամ Բրէդլոյին, ճանաչելով պարլամենտական երդման հարցի մասին նրա յայտնած բանաւոր նշանակութիւնը և ասուելիս նրան ամեն տեսակ օգնութիւն ընկերութեան կողմից, հրաւիրելով նրան ասուածութեամբ շարունակել այդ բանավէճը, որից անշուշտ նա յաղթող պիտի հանդիսանայ։

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ-ԿԱԹՈԼԻԿՆԵՐԸ

—

Կ. Պոլսի «Լոյս» լրագիրը հաղորդում է որ հասանեան և հակահասանեան հայկոմիսարիաթների մէջ Ազգային նախկոպոսի շնորհով միութիւն է կայանում։ Այդպէս միութեան գլխաւոր սկզբունքների վրա համաձայնութիւն է կայացել այդ երկու կրօնական բաժինների մէջ։ Ահա թէ ինչ է ասելացնում «Լոյս» լրագիրը։

«Պարզվել է որ հասանեան և հակահասանեան խնդիրը բոլորովին վերջանալ և մեր համայնքի երկու կուսակցութիւն գոյութիւն չունենալ։ Ամենայն ինչ ինչ ունեցաւ ազգին նորերն և գործունէութիւնը միայն յոգնաւորներն՝ որ կուսակցական ոգի ցնորեցան ամոլ գնացին։

«Այժմ քանի որ սկզբան և ազգային խրատանց վերարկելով խնդիր չի կայ, ինչ գի վէճ նրանց մէջ կայ, այն ալ անցեալը մոռանալ և այսուհետև իրարու հետ սիրով և միաբանութեամբ վարելով յոգնաւ ազգի աշխատելու պատասխանութիւնն է միայն, որովհետև ոչ ոք հրնայ ինքզինքը ազատ նկատել։

«Դոհ եմք որ հասանեան պատասխանատուն ազգայնոց մէջ ալ ազգային միութեան գաղափարն յառաջադիմութիւն ըրած է և շատեր հասկացուած են որպէս թէ կրնի սարքութիւնը բնաւ պատճառ մը չէ որ ազգային միութեան շրջանակէ դուրս ազատվի։

«Թէրձէմանը—Լիմքուր» լրագիրն որ գաղափարը տարածելու հրամանը նպատակ։ որ հարիւր փորը ծառայութիւն մը չէ, մանաւանդ այսպիսի ժամանակ մը ուր մեր ազգային շահերը բնաւ տարբեր չեն, և ուր ամեն ժամանակ ունի այժմ ազգային միութիւնը խիստ օգտակար է և կարևոր։»

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆ

—

Աֆէնդիից լրագիրներին հաղորդում են հետևեալը։ Ցունասանի և Թիւրքիայի համայնութիւնը կ. Պոլսի կոնֆերենցիայի մշակած հիմունքների վրա անխոչընդոտ կարելի է համարել։ Ասածին լուրը մեծ պատասխանատուների դեսպանների տարաձայնութիւն գործեց յունական բարձր շրջանների մէջ և քիչ էր մնում ասեին տար քաղաքական նշանաւոր փոփոխութիւններին, բայց վերջը այդ պայմանները բաւականացան։ Համարվեցան նրա կողմն, ինչպէս յայտնի է, թիւրքաց տիրապետութեան տակ է մնում։ Այդ կողմ քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը չափազանց վրդովված է խնդիրների վերի պատճառով։ Վերջին ժամանակներում կողմերանի քրիստոնեաները հաւատացած էին, որ կարող կը միանայ Ցունասանի հետ։ Երբոյնի հիւպատոսներին բազմաթիւ տարբերութիւններով ծանոթված շնորհակալութիւններ էին ներկայացնում, յայտնելով որ կողմն վերջապէս կապվի թիւրքաց

թեամբ ձեռքերով շոշափում էր այդ մանրիկ մթերքը, որից ամեն մի եկեղեցական սարսափում է։—Ուրեմնակ լինիս, խորեն հայր սուրբ, ասաց նա գանգատով գլուխ երբեսարդ տրիգան։—Շատ հանգիստ է, անշուշտ չնաս հանգիստ...

Յետոյ նա կարդաց տարերկրեալ մասանի գու�ը, բարձրին գրեց գրպանը, և դիմեց իր խուցը, խորեն հայր սուրբին նա իր մտա հրաւիրելով։

—Եկ այս բարձիս կը գամ ձեզ մոտ, որքան, ասաց նա գնալով գնալի իր խուցը.—ինձ պէտք է առաջ հանգուստ փոխել։

Խորեն հայր սուրբը բարձրանալ, երբեսարդ տրիգայ էր. մինչև հասակով և բաւական նուրբ կազմուածքով։ Նրա գեղեցիկ գլուխը ինչ գեղի գեղջուկ տարաբարութիւնն ունէր. մեկ այժմ բաւական տարիներ էր տրիգ, բովանդակ մի քանի ամրոցի շրջանակներ հանապարհորդում էր։ Մանելով իր խուցը, նա տարձակեց գլուխները. մի կողմ դրեց, յետոյ սկսեց մերկանալ հագուստը. որի մէջ շիրմանանոցի բանանկիր գլուխը էր նեռանում։ Վանքի ծառաներից մեկը ջուր բերեց լուացվելու համար։ Երբ նա շապկի թեքերը ծալած լուացվում էր, այդ ժամանակ կարելի էր նկատել նրա ոտքերի պարանոցի վրա, հաստ կապերով։ Մի վարդագոյն ոտի, որ առաջ էր եկած տրի հարուածից։ Այդ ոտին կրում էր նա այն ժամանակից, երբ գեռ իրան չէր նուիրել կուսակրոնութեան։ Այդ ոտին հետ կապված էր նրա կեանքի ամենաուրախ պատմութիւններից մեկը...

Նա հագաւ իր վանականի հագուստը և դիմեց որդոգանի խուցը։ Անցնելով վանքի մոտից, նկատեց, որ ատաստան ժամերգութիւնը դեռ աւարտված չէր։ Ներս չը մտաւ, միայն համարեցաց վանքի դուռը, երբեք խաչակնքեց և անցաւ։

—Նստիր, խորեն հայր սուրբ, ասաց որդոգանը, նրան տեղ ցոյց տալով փոքրիկ տոմարի վրա, որ գրած էր նրա քացում և ծածկած պարսկական գորգով։ Իսկ բնոյթը անգաստորեցաւ գրատեղանի հանդէպ, որի վրա գրված էր թղթերի մի կոյտ։ Ամրոցի գիշերը նա անքուն էր մնացել և գրել էր այդ թղթերը։ Այժմ մէկ-մէկ վեր էր առնում, խնամքով ծալում էր, և նրանց նամակի ձև տալով, կնքում էր, գրում էր հասցեները։ Նա գարձաւ գեղի վարդապետը ասելով։

—Խորեն հայր սուրբ, այս նամակները հէնց այս առաւօտ պէտք է ուղարկեն, աշխատեցէք մեր ծառաներից այնպիսիներին ընտրել տանելու համար, որ համարձակ քաջութիւն ունենայ։ Համարձակ գլխաւոր խելք։

Վարդապետը նայեց հասցէներին, նամակները գրված էին Ամենայն աշխարհի նշանաւոր իշխանների և մեկերների անուններով։

—Դուք արդէն հրաւիրում էք նրանց, հարցրեց վարդապետը հետաքրքրութեամբ։

—Հրաւիրում եմ... «բրեկը» արդէն յայտնվել է... պատասխանեց որդոգանը։

Այս խօսքը այն տարօրինակ ուրախութիւն ազդեց երբեսարդ տրիգայի մէջ. որքան չէր ուրախանայ մի բարեգործ խրատչուցի, եթէ նրան տանէին։ «Մեռնիան յայտնվել է, որ պիտի վերադարձել քանդված երուսաղէմը և պիտի վերանորոգել Դաւթի թագաւորութիւնը»։

—Այդ գիշեր լաւ տեղեկութիւններ ստացայ, խորեն հայր սուրբ, բեկը հասել է արդէն Ամասիա. այնտեղ Աւշ-թեկիի գաղտավայրի վրա գարձել է կարաչաղների ցեղը. մեծ յաղթութիւն է գարձել. ամրոցի Ամասիան ասարափի մէջ է. թիւրքերը թաքնվում իրանց գլուխները.

գոյը հրաժարվում էր ընդունել, ինչպէս ասեցինք, Գերմանիայի ազգաբնակութեան մեծ մասը ինչպէս ասեցինք, ինչպէս ասեցինք, ինչպէս ասեցինք։ Ինչպէս ասեցինք, ինչպէս ասեցինք։ Ինչպէս ասեցինք, ինչպէս ասեցինք։

անասնքի յծից։ Այդ գրութիւններից յետոյ, պատգամաւորութիւն ընտրվեցաւ, որի անդամները քաղաքացիներն էին։ Այդ պատգամաւորութիւնը հնազարդ շնորհակալութիւն յայտնեց կանոնիրենցիային կը-գալ գիշերվան մասին հոգալու համար։ Այնուհետև պատգամաւորութիւնը հնազգիներին ազդարեց այն պահանջներին, որանց ներկայացուցիչները մասնակցում էին կանոնիրենցիային։ Այդ հնազգիրների մէջ ուրախութիւն էր յայտնում էրզրումի Ցանասանի հետ միացնելու պատճառով և հաւատացնում էր, որ դա միակ միջոց է պրոմ ազգաբնակութիւնը ասանքանքներից ազատելու և անպատիր կրթվող տրիանհրութիւնի առաջն առնելու համար։

Նշանաւոր է այն հանգամանքը, որ այդ ցոյցերին մասնակցում էին թիւրքաց ծառայութիւնում մէջ պաշտօնական դիրքեր ունեցող անձինք։ Նրանց մէջ եղել են գլխաւոր նահանգապետի մի քանի խորհրդականներ։ Բ. Դուռը նախապէս է նահանգապետին այդ ցոյցերը թոյլ տալու համար։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻՑ

—

Վան, մարտի 26. 1881

Թիւրքաց կառավարութիւնը ռուս-թիւրք սահմանագրութիւնը սատակի խաղութիւններ կը բանեցնէ Իւսուսասանէն հեղգներու վրայ. իբր թէ Քնամի ակրութիւնն մը երկրէն կը գան նոր-Իւսուսայասանի սահմանագիծ ամեն գիւղերն զրկեր գրած է որպ հոր Իւսուսասանէն հեղգ մի մարդ տեսնեն, մինչև անցամ թէ անցպիր ալ ունենայ, խուզարկութիւնն և քննութիւնն կենթարկեն։ Մի քանի անձեր անտեղի կասկածներով բանտարկած են։ Սահմանագլուխներուն վրայ եղած այս ապրիլի խաղութիւններուն պատճառով, երկու ակրութիւնց մարդաներուն մէջ տանարարական յարաբերութիւնները վատնացած են։ Այս պահի գրութիւն մը ի հարկէ Իւսուսասանի պէս մի բարեկամ ակրութիւնն չաներուն կը գիտցէ։ Ընդհանրապէս կան որ Իւսուսայասանէն գեղի վան և փոխադարձապէս կրնան փոխադրուիլ. բայց սահմանագլուխներն ապահովութիւն չը լինելուն համար՝ կարծես թէ մի չինան կան պատ քաշուած հայ մէջտեղ և իրարէ երբեք որ ունեն բնակիչ Իրդիրի և վանի մարդիկը առեւտրի, փոստի և այլ ոռ և հազարգանութիւնով գրկուած են։ Եթէ ուզէ վանցին մի նամակ յղել Ցիֆիխս, պէտք է որ Էրզրումի և Ցրազիրի նամակատարով յղէ որ գրեթէ մի ամիս կը տևէ, մինչդեռ Իրդիրի նամակատարով

կարող էր 6 օրէն յղել։ Վանի մէջ մի քանի գործատաններ բացուած են ուր բուսական ապրանքներով շուխայներ կը շինուին և կրնան ծախվիլ Իւսուսայասանի մէջ։ Նոյնպէս շիրայ ասուած կարմիր կուսը, որ Պարսկաստանէն Իւսուսասան կը տանին կը ծախեն, վանէն տանել ունելի ապրանք կը լինի։ Թէ լաստագոյն և թէ ապրանքներ կը շինեն այստեղ։ Վանի հարուստագոյնը Շատախ գաւառի մէջ մի տեսակ ոգա (բուրդ հիւսուած) կը շինեն որմէ անդրան չը թափանցեր. այդ նիւթէն գիմացկուն, ապրանք և բարեձև հագուստներ կը շինուին և մինչև Ս. Պոլիս, Եգիպտոս, Ներսոպա կը գրկուի և կը ծախուի, բայց մեր գրացի ռուսաց ակրութիւնն երկիրը չը գրկուիր։ Գինն ալ շատ ապրանք է։ մի ծրարը որ 9 կամ 10 կանգուն (գրեթէ 7½ մետր) կը լինի, 9 բուրլ թղթադրամի կը ծախուի տանուտեղ տեսակը։ Սորա տեսակ լաս տեսակը մի նուրբ կուսէ շինուած կայ որ վանի շալ կը կոչուի և թիրախ երբեմն այդ կոգմեր տեսած կը լինիք հարուստ հոգեվորականներու վրա որ տանիկ վերարկու կը շինեն. ընդհանրապէս մանրշոգոյն կը լինի և վրան ոսկեծածան գիծեր կը գտնուին։ Սորա մի ծրարը որ 20 կանգուն կը լինի. կարժէ 18 բուրլ թղթադրամ երբ տանեղաս տեսակէն լինի։ Ագուլեաց մանշատին դրամ այստեղէն կը ժողովեն կը տանեն Պարսկաստան և այնտեղէ ալ կը տանեն Իւսուսասան կը ծախեն, այստեղէն ուղղակի Իւսուսասան տանելն տանելի չտարբեր կը լինի։ Հատը 6 քարգէնէն մինչև 1 բուրլ 50 կոպէկ կը ծախուի այստեղ. մարդիկ տեսակին և մարդերու ժամանակին համեմատ։ Ջատեխ ձուին շատ ժամանակ այնչափ սատար կը լինի որ 100 հատը կը ծախուի 10 կոպէկ. կոպեն գայն և ամբողջ տարի պահելով կուտեն։ Զատաց մեղր որ պատուսկան մեղր է և շատախի կոպեն կը բերուի. հոխան (3 ֆունտ) կը ծախուի 40 կոպէկ. ոսկիրական տարիներին Ես այլն բարեմիրն. վանացիներ կարելի է տանել վանէն Իւսուսայասան։ Շատարին հոխան (3 ֆունտ) 1 բուրլ կը ծախուի այստեղ և կ. Պոլսէն կը բերուի. մինչդեռ մեր կողմը ֆունտը 20 կոպէկ կարժէ. կարծեմ, մանրիով կատարած շատարը։ Այսպէս ամենատար տեսակ մեկի ֆունտը կարժէ 2 բուրլ. ոչ մեկի հատ, ոչ գոյնը, ոչ հատը ունի։ Իւսուսասանէն կը յղեն կ. Պոլսէ և այնտեղէ ալ վան, մինչդեռ Իրդիրէն այստեղ 3—4 օրուան ճանապարհ է։ Մի թիրեան (սատանոր) որ 10—12 բուրլ կարժէ մեզ մեռ, երբ մի մարդ ուզէ գնել այստեղ, 25 բուրլ պէտք է վճարել, եթէ երբեք գտնէ։ Այդ թանգութեան պատճառը յայտնի է, որովհետև այդ վաճառքներ Իւսուսասանէն կ. Պոլսէ և

շատ բաս է հասկանում։ Գազանների հետ բարեբարութիւնով ոչինչ չեն կարող ցնցել։

—Մի բան էլ կայ, տարմ տարու, ոչրդանը.

—բէկի այս տեսակ գործարարութիւնները ոչ միայն մեզ տարտարի կը տարաձեն մանանգանների վրա, այլ տարեկ ապրանքներ կուտենան նոյն իսկ հայերի վրա. որոնք տանց տանարդրի, տանց ուզեցողի միջոց գժուարանում են գրանել ուզիդ և անմոլոր մանապարհը։ Նա իր յայտարարութիւններով նոգատանց և մեր նոգատանների։ Եւ մեծ վատաւորութիւն չեմ տանեմ։ Բէկ իմ նամակներով, բէկ իմ հրամանով հայոց իշխանները կը հաւաքուին այստեղ և կը միանային բէկի հետ, բէկ նա այդ հրամանները գործած չը լինիր։ Շատախցու մէկ շատարեցի մէջ նա գտաւ չորս փատաւոր յայտարարութիւններ, թէ ոչ են՝ Ալիշարեանի, Շիրանի, Ջուանշիրների և Կարբարի հանգամանքներ, և այդ բոլորը տեղեկ նա գտաւաւ հոգով։

—Վերջին անգիտութիւնները նոյնպէս Սամփանոս իշխանն է հարցրել մեզ. տարտարդ, հարցրեց հայր սուրբը։

—Նա է հարցրել։—Բայց մենք ուշանում ենք, հայրն հայր սուրբ, խոսքը փոխեց տարտարդը, նամակների ծրարները գրասեղանի վրա դնելով և նրան տալով։—Այս նամակները հենց այս առաւօտ պէտք է ուղարկվեն Շատախ։ Բէկը կը կասարվի սուրբ վարդանոց նամակատարների հոգեհանգիստը։ Եւ իմ նամակների մէջ նշանակված է, որ այդ հանգիստը տեղի բերելը այստեղ գանվեն, որպէս զի այդ խորհրդաւոր օրում կնքվի և խորհրդաւոր գործի սիրոյ։

—Ուստերները ես ինքս կը տանեմ, ասաց հայրն հայր սուրբը։

—Դուք նոր եկաք նամակատարից, բաւական

յոգնած կը լինիք, պատասխանեց տարտարդը։

—Ձեր հանգիստ ուրախացի անգիտութիւնները բարգարվին կարդարեցին իմ յոգնածութիւնը։ Այդ նամակների հետ նշանակութիւն ունի և կենդանի խոսքը։ Թող տանեցիք, տարտարդ, որ այդ գանձարանի գեղարանութիւնը ես կատարեմ։

—Ուրեմնով լինիք, տարդի, ասաց տարտարդը։ Իսկ հայրն հայր սուրբը, տանելով նամակների ծրարները, հանդարտեց իր մեծաւորի տեղը և հեռացաւ։

Լուսնակը տարդէն ծագել էր։ Վանի ծառատարդ շրջակայքը վառվում էին առատին նամակատարների ջերմ լուսով։ Եռաստանի ժամանակութիւնը տարտարված էր։ Վանի բարդութիւն տիրատանները գարդ գարդով Լեռնաշխարհ անցց, այլ ես իրանց տարտարութիւնն համեմատ չէին նստած բանի ժամանը։ Հոգեվորականների տակ և ժամանակը տարտարում գտնարդ շատախաստութիւններով, կամ բանտարանում։ Նրանք տանանձանել էին իրանց մարդին խոցերում։ Ինչ որ գրեթով լաստ ու մանրի գրաղված էին։ Այդ մէջը անձրևոյի կոգու։ Նրանց մանրը Նրանց փոխված իրերի գունդը։ Կը տաներ, որ այս տարտարս և նոյնիկ կարդացող, ծոյլ մարդիկը։ Նստած իրանց մենարանների խուլ գարդանարանում, վատարդ և գնդակներից փամփուշտներ են շինում։

Այդ միջոցին վանքի ախոռատան հայր սուրբը նոր մեռաւ տարդարի տեղեակը, յայտնեց, թէ ձիտեղերը պատրաստ են։

—Իսկ թուանքչիները (հրացանաւորները) նոյնպէս պատրաստ են, հարցրեց տարդարդը։

—Պատրաստ են, որպէս հրամայեցիք, ասաւ և երկու ձիաւորներ։

—Լաւ, ես այս բոլորիս գուրս կը գամ, կան. հեղեր ինձ մեռ Մեծարդ տարդարդին։

Ախոռատան հայր սուրբը հնազանդաւ։ Քանի բարդից յետոյ նոր մեռաւ մի ծերունի ձագարդ, տարտարդ, փառաւոր մարդ։ Դա տարդարդի տեղապահն է և վանքի կառավարչն էր նրա բարեկամութեան ժամանակ։

—Հայր Մեծարդ, ասաց նրան տարդարդը կանգնելով և պատարտարդի ողջունելով հանդարդի համար,—ես այս բոլորիս գնում եմ Շընորհք բէկի մեռ տեսնելու, գուրդ. ի հարկէ. գիտեք. Բէկ ինչ կարդացութիւններ պէտք անեք իմ գնալուց յետոյ։ Մենք երկի բաւական խոսեցինք այդ մասին։

—Գիտեմ... պատասխանեց Մեծարդ հոգեվորդարդը.—իմ ծերացած գիշերութիւնը գեռ այնքան չէ բթացել, որ մոռանամ, ընդհանրապէս, այդ վերջին տարիներում թուանքան գրելի է...

—Գոնութիւն Լեռնաձոյ, ասաց տարդարդը ժպտելով, և տարով իր անգարդանքին մի քանի նոր պատասխաններ, մեռանքն գուրս գնան անձնամբ։

Վանքի գրանը տարտարում էին տասն և երկու գինված ձիաւորներ. այնտեղ պատրաստ էր և տարդարդի երիտասարդը։ Նա գուրս եկաւ, երեսը խաչակնքելով, հասնեց իր ձին և գնաց գեղի Շընորհք, բէկի բանակը։

Դա Տաթեւի վանքատարդ, մի և նոյն ժամանակ Սիւնեաց աշխարհի առաջնորդ Շնորհաւ տարդարդանունն էր։*)

(Կը շարունակվի)

*) Այդ Շնորհաւ տարդարդանունը պէտք չէ շփոթել Գանձասարի Շնորհաւ եպիսկոպոսի հետ, որ այդ ժամանակ Աղուանից առաջնորդն էր։

Խմբագիր—Հրատարակող ԴՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ